

geestelijke goederen in engeren zin, die beheerscht worden door de verhouding van de ziel tot God. Dan volgen de ideële goederen in ruimeren zin, die liggen op het terrein der geestelijke cultuur, en eindelijk volgen de stoffelijke goederen, welke God ons geeft voor de behoeften van ons lichaam. Met deze indeling van Dr. Nederbragt kan ik mij, zooals ik een vorig maal in 't kort heb uiteengezet, vrijwel vereenigen, doch er rijzen bij mij eenige bezwaren, wanneer hij uit Gods Woord deduceert, hoe de mensch tegenover dat goed moet staan, en in welke mate hij ernaar mag en moet streven.

Die verhouding verhojzondert zich natuurlijk in drieën.

Het geestelijk goed in engeren zin moet met alle kracht nagejaagd.

Ook voor de ideële cultuurschatten mag en moet gestreden, want recht en vrijheid, beschaving en geluk behoreen voorwerpen van idealisme en ziele-streving te zijn, maar, zoo zegt Dr. N., ten aanzien van de stoffelijke goederen staat de zaak geheel anders. Christus heeft ons van het streven ernaar ontheven, en hij grondt deze bewering op het bekende woord van den Heiland uit de Bergrede: Zoekt eerst het koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid, en al deze dingen zullen u toegeworpen worden.

Hierover sprak ik in mijn vorig artikel reeds met een enkel woord.

Ik wees er toen op, hoe kras Dr. N. zich uitdrukt, en hoe absoluut zijn bewering is; dat ons Christendom staat of valt met het principe, dat de Christen van Gods wege van het streven naar stoffelijk goed is ontheven, en ik heb toen ook reeds de opmerking gemaakt, dat de gezachte schrijver zijn bewering zelf verzwakt door aan de woorden, van het streven naar, terstond toe te voegen: althans de bezorgdheid om.

Streven naar en bezorgd zijn om zijn immers geen synoniemen.

De bezorgdheid, die door Jezus in de Bergrede veroordeeld wordt, is niet het zorgen voor, maar het angstige, ijdele bezorgd-zijn, dat uit gebrek aan godsvertrouwen voortkomt, en dus een verkeerde gesteldheid van ons hart verraaft. In die bezorgdheid heeft de mensch God uit het oog verloren. Hij rekent niet meer met den hemel. Hij steunt alleen op zichzelf, en denkt alleen aan de aarde, en gaat in het aardse op, maar zoo staat het toch met alle streven en alle begeerte naar stoffelijk goed niet. O zeker, dat streven kan ontfaan. Het verkeerd dikwerf in onheilige genot- en hebzucht. Het wordt menigmaal grof materialisme, maar aan die ontfaanding staat evenzeer de, door Dr. N. geoorloofd-gesachte, streving naar de ideële goederen als kunst en kennis bloot. Ook deze begeerte kan in een zondige omslag, en daarom mag het streven naar stoffelijk goed niet veroordeeld worden, omdat het in deze door de zonde bedorven wereld, veelal onzuiver voorkomt. Er is ook een goed en geoorloofd streven en begeeren, en deze begeerte hangt samen met ons menschzijn. Omdat wij afhankelijk wezen zijn, en voor ons zinnelijk en geestelijk bestaan alles van buiten af noodig hebben, spannen wij al onze krachten in, om dat noodige te verkrijgen, en in dit begeeren van de natuurlijke en geestelijke goederen ligt, volgens prof. Geesink, de rijkdom, en de weelde van het mensch-zijn.

Alles hangt dus hiervan af, wat we onder streven verstaan.

Indien Dr. N. met deze uitdrukking alleen op het oog heeft de zondige jacht naar aardse dingen, zijn wij het hartroerend eens, maar dan had hij het woord streven niet moeten gebruiken. Dit begrip geeft tot misverstand aanleiding. Het vestigt den indruk, alsof alle begeerte naar het geluk der uiterlijke levensomstandigheden uit den boze is, en zoo staat het toch niet. Daarvan lezen we ook niets in de Bergrede. Christus toont wel tegen den Mammondienst en den geldderst, Hij vloekt wel de passie van den rijkard, die in het goed der aarde zijn levensdoel vindt. Hij waarschuwt wel tegen de gierige vergaring van schatten hierbeneden, maar ik lees nergens, dat Hij alle streven naar stoffelijke goederen absoluut veroordeelt.

Ook niet in Mattheus 6:33.

Wat zegt de Heiland daar?

Hij vermaant in dit gedeelte van Zijn bergwoorden Zijn discipelen, om alle verkeerde bezorgdheid te laten varen, en voor overschatting van het aardse goed op hun hoede te zijn. Daaraan maken de heidenen zich schuldig. Zij kennen het opzien naar den hemel niet. Zij zoeken enkel en alleen het aardse, omdat zij van geen Vader in de hemelen weten, en daarenover nu zal Zijn volk eerst zoeken het koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid, en al deze dingen zullen hun worden toegeworpen.

Uit deze uitspraak van Christus zijn wonderlijke conclusies getrokken.

Men heeft op grond van dit woord beweerd, dat, als het geestelijke maar goed is, het stoffelijke er minder toe doet, en onze belangstelling eigenlijk niet wrd is. Anderen hebben gemeend, dat de Heiland ons hier toeroept, alleen het oog te openen voor den hemel, en het aardse maar aardsech te laten. Weer anderen zagen in dit evan-

gelisch bevel een veroordeeling van elke christelijke sociale actie, doch van dit alles is in dezen tekst niet geen titel of jota sprake. Jezus bedoelt allermint het stoffelijke te disqualificeeren. Hij drukt op het natuurlijk en aardse leven geen stem-pel van onheiligheid of minderwaardigheid, maar Hij onderwijst ons hier omtrent de orde tusschen het hemelsch-geestelijk, en het aardsch-stoffelijk goed.

Dit blijkt in de eerste plaats uit het woordje eerst.

Zoekt eerst het koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid.

Christus zegt niet: Zoekt alleen het koninkrijk Gods.

Hij sluit dus niet een ander zoeken uit, maar hij wijst hier de orde aan, waarin het zoeken moet geschieden, en dan staat het zoeken van het rijk Gods ver en zeer ver op den voorgrond. Maar... mag daarop dan volgen het zoeken, zooals de heidenen doen? Natuurlijk niet, want onze hoogste Profeet geeft ons hier geen vrijheid om aan verkeerde bezorgdheid of heb- en geldzucht een tweede plaats te gunnen na het rijk en de gerechtigheid Gods. Dat zondige zoeken is voor ons contra-band, maar wel geeft Hij in dit woordje eerst te kennen, dat in overeenstemming met en in onderwerping aan het streven naar Zijn rijk, er een ander zoeken, en wel van de aardse dingen, mogelijk is, dat door Hem niet veroordeeld wordt.

Het gaat hier derhalve over de rangorde.

Wat heeft in het leven de eerste plaats?

De aarde, maar dan verdwijnt de hemel terstond uit het oog.

Het hemelsche, doch dan verdwijnt de aarde niet, maar wordt het aardse opgeheven, en aan het geestelijke onderworpen, en staat alles in dienst van de gerechtigheid Gods. Die op alles recht heeft, Nu hebt ge misschien nog een bedenking.

Ge zegt wellicht: hoe kan Jezus hier op een zoeken van het aardse doelen, terwijl Hij toch aan het slot zegt: en al deze dingen zullen u toegeworpen worden? Sluiten die beide elkaar niet uit? Kan zoeken samengaan met toegeworpen worden? Ja, want wanneer dit niet mogelijk was, zouden we nimmer Gods koninkrijk kunnen zoeken. Dat rijk is immers een gave. Alle schatten van dat rijk zijn genadegeffen, 's Heeren gerechtigheid moet ons geschonken worden. Het is niet desgenen, die wil, noch desgenen, die looft, en toch komt de Schrift tot ons met den eisch om zelf te werken en te zoeken en te strijden, en wanneer geestelijk bestaan deze actieve zijde heeft, dan zeker het stoffelijke.

God geeft, maar wij moeten arbeiden.

God werpt toe, maar wij-mogen zoeken.

En dat zoeken, of wilt ge dat streven, sluit Christus niet uit, maar zet Hij op de tweede en ondergeschikte plaats, en onderwerpt Hij geheel aan het streven naar de geestelijke goederen in engeren zin.

Welke zijn die geestelijke goederen?

Het komt hier vooral aan op de wijze, waarop Jezus Zich uitdrukt.

Hij spreekt niet van genade en vrede en gemeenschap, maar van Gods rijk, en dat rijk is de koningsheerschappij Gods in onze harten en in heel de wereld. Dat rijk is niet eenzijdig de hemel. Dat rijk gaat niet op in mystiek. Dat rijk mag niet vereenzelvigd met zieleweelde en rust in God, maar wanneer onze Heiland dit woord rijk bezigt, doelt Hij juist op de actieve zijde en op geboortzaamheid en strijd. Zoo komt ook de uitdrukking Zijn gerechtigheid tot haar recht. Waar God Koning is, daar geldt alleen Zijn recht, en zijn Zijn ordonnantien van kracht, en het zoeken van die gerechtigheid is niets anders dan de spanning van onze ziel, om dien wil des Heeren in alles te volbrengen.

Zoo alleen wordt Christus' uitspraak duidelijk. Hij trekt ons in dit woord niet in onze binnen kamer terug.

Hij wijst ons niet naar de hemelsche blijdschap en vreugde.

Hij voert ons niet naar een verborgen omgang, maar Hij drijft ons het leven in, en werpt ons midden in den levensstroom, en zegt: Buigt u daar voor uw God als Koning, en volbrengt Zijn gebod, en vertrouwt op Hem, en dan zullen de vragen van voedsel en kleeding, van spijze en drank van zelf haar oplossing vinden. Want wie in zijn arbeid God dient, en wie werkt om 's Heeren wil, en zijn taak verricht als arbeider bij Gods gratie, en sterker nog, als mede-arbeider Gods in het groote cultuurwerk, waardoor deze aarde tot haar bestemming wordt gevoerd, kan van 's Vaders open handen en zorgende liefde zeker zijn.

Dit sluit zoeken van en streven naar aardsech goed niet uit.

Dit veroordeelt niet den strijd voor de rechtvaardige verdediging der stoffelijke goederen, doch die strijd, wanneer die gevoerd wordt om 's Heeren wil, vloeit juist uit dit woord van Jezus voort. Wij hebben in alle verhoudingen van het leven, en dies ook in de sociale, God Koning te doen zijn, en naar Zijn gerechtigheid te leven, en wanneer onze arbeid en streven om in deze wereld vooruit te komen, door dit ideaal beheerscht wordt, ligt er in dit zoeken niets zondigs. Zoo bezie ik

het streven naar lotaverbeering. Zoo moet niet, ook beschouwd worden het streven naar verruiming van het aardse goed en het stoffelijk bestaan. Wanneer dit geschiedt om rijk te worden, en in weelde en genot te kunnen leven, is het ten eenenmale geoordeeld, maar wanneer het plaats vindt, om ons mensch-zijn en het beeld Gods beter tot zijn recht te doen komen, en den Heere meer op alle levenssterren te kunnen dienen, is het voor den Christen ongetwijfeld geoorloofd.

Het komt dus aan op de orde in het leven.

Precies als bij het streven naar de cultuurschatten.

En wanneer nu de mensch in zijn begeeren naar stoffelijk goed de heilige orde, die God tusschen hooger en lager goed gesteld heeft, verbiedt en heijlt; wanneer hij het begeerde alleen wil verkrijgen in een rechtvaardigen weg; wanneer geen afgunst of onzuiver motief hem drijft, maar waarlijk de liefde tot God en Zijn rijk en recht, is zijn zoeken van het stoffelijke niet zondig, en zoekt hij niet als de heidenen.

Hiermede stap ik van dit punt af.

Ik heb met Dr. Nederbragt nog over meer te praten.

Hij beweegt zich telkens op Schriftuurlijk terrein, wat, en ik moet aan dezen indruk even uiting geven, aan zijn kostelijk boek dikwijls meer het karakter geeft van een sociale ethiek, dan van een theorie der economie. Doch daarover later meer.

K. D.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Kerkelijke Zending.

Op de Alg. Zendingsconferentie te Amsterdam gehouden van 24-26 Oct. hield o.a. de zendings-director dr. J. W. Gunning een belangrijk referaat over „De zendingsgemeente in het vaderland en haar werk". Achter enkele van zijn uitspraken zetten wij een vraagteeken, b.v. „Aan het beschavingswerk, dat de zending doet, kunnen ook andersdenkenden meewerken; die medewerking moet zelfs worden gevraagd"; over deze gedachte spraken wij eenigen tijd geleden reeds als ons oordeel uit, dat wij dan op gevaarlijk terrein komen; de zending heeft wel beschaving tot vrucht, maar niet ten doel; zij heeft naar goddelijk bevel het Evangelie te prediken, en al zal die prediking vanzelf tot beschaving leiden, toch streeft de zending niet naar die beschaving.

Doch hierop is het niet, dat wij de aandacht willen vestigen. Dr. Gunning sprak toch ook deze merkwaardige woorden: „De zending der zending moet aan de Gemeente verzeerd blijven; vandaar dat de georganiseerde zendingsarbeid zooveel mogelijk moet uitgaan van de bestaande kerken. Dit laatste evenwel sluit b.v. in de Herv. Kerk op hinderpalen. Desniettemin worde zooveel mogelijk verband gelegd tusschen kerk en zending. Zoo zou het wenschelijk zijn, dat in de Herv. Kerk een reglement wordt ingevoerd, volgens hetwelk allerlei van de Gemeente uitgaande werkzaamheden kerkelijk kunnen worden erkend."

Zeer weldadig doet het aan, dat dr. Gunning niet vermeerdering van inkomsten noemt als argument voor het kerkelijk maken der zending. Hij wijst alleen op den zegen der zending, bestaande in het aanbrengen van onmisbare washeid in leer en leven, van noodige lenigheid (?) in leer en leven, en van het bewustzijn van de reeds aanwezige en daarom wordende nieuwe orde der dingen. Er ware nog wel meer aan dezen zegen toe te voegen, doch betekenisvol is het genoemde ongetwijfeld, al vraagt men zich onwillekeurig af, wat er met lenigheid in leer en leven bedoeld wordt. Maar ter zake. Het geestelijk ideaal wordt dus door dr. Gunning hooggehouden. Het is trouwens nog niet een uit-gemaakte zaak, dat het kerkelijk maken der zending als vanzelf ook vermeerdering van inkomsten met zich meebrengt. Hebben de leden der kerk niet voor de zending gevoeld, toen deze door vereeniging geschiedde, dan zullen zij niet op eens met geestdrift voor dit werk worden vervuld, indien het in kerkelijke banen wordt geleid; eerder is het omgekeerd zoo, merkt dr. Warneck in zijn Missionslehre op, dat zulke menschen dan eerst moeten worden opgevoed tot kerkelijk bewustzijn, ja tot kerkelijk eergevoel. Trouwens, menige vereeniging, die niets met de kerk heeft uit te staan, bewijst het, dat het daarom toch wel mogelijk is voor de vereichte inkomsten te zorgen.

Dr. Gunning wil de zending kerkelijk maken, om dezen zegen der zending voor de gemeente te verzekeren. Dit nu verstaan wij niet goed. Er wordt onderscheid gemaakt tusschen kerk en gemeente; in de kerk is de gemeente; de kerk is het logge lichaam met de massa ingeschreven leden, de gemeente is het meelevend deel der kerk, dat werkelijk Christus dient. Natuurlijk gaan wij met ons Gereformeerd kerkbegrip met deze opvatting niet accoord; de kerk is de gemeente, d.w.z. het lichaam van Christus, de vergadering van alle ware Christ-gelovigen. Maar stellen wij dit terzijde, en plaatsen wij ons op het standpunt van dr. Gunning, dan zien wij nog niet in, hoe het kerkelijk maken der zending aan de gemeente den zegen zal ver-

zokeren. Als toch die gemeente door middel van vereenigingen haar taak verricht, zal zij toch evenzeer in den zegen deelen? Indien de opvatting van de Gunning juist was, en slechts de kerkelijke arbeid zegen gaf voor hen die dezen deden, dan zou alle philanthropische arbeid (verzorging van blinden, doofstommen enz.) in kerkelijke banen moeten worden gebracht. Het schijnt, dat de Gunning daar ook heen wil, als hij een reglement wil hebben, dat allerlei van de gemeente uitgaande werkzaamheden kerkelijk kan doen erkennen. Wij kunnen ons vergissen, maar het schijnt ons toe, dat zulk een standpunt heel veel op het Roomsche gelijkt.

Noen, het kerkelijk maken der zending zij niet om den zegen van dezen arbeid aan de gemeente te verzekeren (want dien zegen zal de gemeente ontvangen ook zonder dat de zending kerkelijk is), maar omdat het de roeping der kerk is als zondam het zendingswerk te verrichten. Doch dan moet ook de valsche onderscheiding van kerk en gemeente weg.

Natuurlijk zit de moeilijkheid voor onze Hervormde broeders hierin, dat zij hun kerk onmogelijk met de gemeente kunnen laten samenvallen; de Herv. Kerk is een allegaartje; naast de belijders van den Christus zitten modernen, en zelfs beslist ongeloofigen tot in de kerkeraadsbanken toe. Voor den zendingsarbeid, die den ongeloofigen een ergernis en dwaasheid is, zullen dezulken niets voelen; de Gunning wil ze echter toch doen meewerken en dan voor den beschavingsarbeid der zending, is dit echter niet een samenvoegen van ijzer en leem?

Er is echter nog meer, dat in het referaat van de Gunning om inlichting doet vragen. Wij erkennen gaarne, dat het een interne aangelegenheid der Herv. Kerk is, en wij willen ons niet met eens anders zaken bemoeien; de broeders in de Herv. Kerk zijn mans genoeg zelf voor hun belangen te zorgen. Maar het is belangstellend meeleven, dat ons tot vragen dringt. Stel eens, dat een reglement wordt ingevoerd, volgens hetwelk allerlei van de gemeente uitgaande werkzaamheden kerkelijk kunnen worden erkend, wordt dan door zulk een officieele erkenning zulk een arbeid kerkelijk? Door een officieel kerkelijk stempel op eenigen arbeid te drukken, wordt die arbeid niet kerkelijk, maar door dien arbeid in kerkelijke banen te leiden en door de kerkelijke organen te laten verrichten.

Wij kunnen als buitenstaanders niet anders inzien, dan dat het kerkelijk maken der zending, gelijk wij dat hebben, voor de Herv. broeders een onmogelijkheid is; hun kerkbegrip staat ze in den weg. Niettemin volgen wij hun pogen met groote belangstelling; misschien zal dit pogen hen ook nog verder leiden op den weg van „kerkherstel“.

Hoofddorp.

J. D. WIELENGA.

LITERATUUR EN KUNST.

Christendom en Kunst.

VII.

Het is ons dus gebleken, dat de synthese van religie en kunst zoo moeilijk te vinden is, omdat elk van beiden na een tijd van ongestoord samenleven een eigen weg gegaan en in eigen levensfeer tot zelfstandige ontwikkeling gekomen is. Oorspronkelijk één hebben zij zich gedifferentieerd, en dit proces is reeds zoover gevorderd, dat zij voor ons besef vaak totaal van elkaar vervreemd zijn. Het is gegaan als in Hellas' oude tijden met de wijsbegeerte, die de moeder was van alle wetenschappen, maar haar kinderen hebben, grooter wordend, één voor één het huis verlaten, om niet weer te keeren!

Maar wij staan niet alleen wat de kunst betreft voor zulk een moeilijkheid; nog ernstiger bezwaren doen zich voor als wij ons bezinnen over de gansche kultuur, zooals zij zich in de laatste eeuwen ontwikkeld heeft, los van en in menig opzicht tegen het Christendom in. Zoo blijkt ons probleem tenslotte weer een onderdeel te zijn van de groote vraag, die vooral in onze dagen weer beslag gaat leggen op hoofden en harten: welke is de verhouding van het Christendom tot onze hedendaagsche cultuur? Maar wij willen ons hier niet begooien in deze uiterst moeilijke kwestie, die bovendien al heel bezwaarlijk in een enkel artikel besproken kan worden, en ook niet onder deze rubriek om een behandeling vraagt. Alleen dit zij hier gezegd, dat met een opnieuw zich oriënteren over deze vragen beide Christendom en cultuur gebaat zouden zijn! Het is onweersprekelijk, dat wij leven in een tijd van gebrokenheid en ondergang. Maar dit moet juist terugvoeren tot het essentiële van het Christendom en het is te verwachten, dat juist deze tijd „Anklang“ vindt aan grondwaarheden van het Christendom, want wat predikt dit laatste anders dan ondergang en gebrokenheid, — maar ook verrijzenis en hereniging? Zoo is er toch een lichtpunt in dezen verijsterenden tijd: dat nieuwe kracht en sterkte zal uitgaan van deze eeuwige kern, ook voor onze gebroken wereld!

Men zal dus ook niet van mij verwachten, dat ik het, zelfs wat betreft een onderdeel van de

groote kwestie, breng tot een theoretisch-bevredigende oplossing. Dit was bovendien ook niet onze bedoeling. Het gaat hier in de eerste plaats om praktische moeilijkheden. Wij constateeren immers vaak een groote afstand tusschen ons Christendom en onze kunst, en wij moeten vooral niet meer spreken over Christendom en kunst in het algemeen! Want de Christen, die waarlijk kunst genieten kan, hoe moeilijk vindt hij den weg der synthese! Het is bijna onverschillig, welk kunstgebied men betreedt, want overal doen zich dezelfde moeilijkheden voor. Laten wij hier voor een oogenblik het terrein der muziek mogen betreden.

Ja, wel goldten als seroene hemel-musiek de ontroerende klanken van een Bach door statige kathedraalen, en een godvruchtige schare lag neergeknield in aanbidding. Nooit zal, zoolang nog menschen op deze aarde neerknielen voor hun God, de muziek van dezen godvreezenden verstommen. Maar weldra zien we dan de muziek andere wegen inslaan met de stroomingen van den tijd.

De kunst van Bach woonde in den hemel — daaraan ontleende zij haar levenskracht, — maar reeds ontwaart men op aarde de sporen van het goddelijke. Wat is schooner dan de mensch in al zijn menscheitheid, nu eens „himmelhoch jauchzend“, dan „zum Tode betrübt“? Daarom jabelt de muziek van een Mozart: zij heeft het hart van den mensch gevonden! Daarom dartelen en stoeien luchtig zijn zangerijen, kleurige klankenreien.

Dan nog een stap verder — en met een Beethoven krijgt de muziek betekenis voor het geheele geestesleven der menschen. Het spel der tonen krijgt een doel: den mensch met zijn smachten en verlangen, zijn lief en leed, — ja, de menscheit waarvoor Beethoven voelde, ondanks zijn eenzaamheid, met al de warme liefde van zijn kunstenaarsziel, — die hij drukte aan zijn hart met een „Seid umschlungen, Millionen!“

Hier wordt ieders gemoed doorhuiverd, en hier vindt elke menschenziel „Anklang“, omdat de ziel spreekt tot de ziel!

Zoo bracht Beethoven de muziek uit den hemel op aarde en in de woningen der menschen! Daar zal zij meelijbelen in hun levensvreugde, — meelijden hun levenssmart. Daarom ook spreekt zelfs uit Beethoven's Missa Solennis niet die verheven rust en volkomen overgave aan het Godsbestuur, die ons tegenklinkt uit de werken van den godvruchtigen cantor, Tenslotte zoekt Beethoven het hemelrijk op aarde, en zijn „Credo“ zingt hij uit niet in zijn „Missa“, maar in zijn negende symphonie! „Men zou kunnen zeggen“, aldus Querido, „dat zijn godsdienst godsdienstloos was en zijn menscheitheid hoogste geloof“.

Al verder heeft zich de muziek na Beethoven, die den beslissenden stap waagde, in deze richting ontwikkeld. Nu willen wij slechts deze enkele vraag stellen: wie heeft nooit de disharmonie gevoeld tusschen het innerlijk-opnemen van Beethoven's zuiver-menscheitlijke scheppingen of tusschen het meegevoerd worden met de lyrische stroom van Mahler's symphonieën en het hartelijk instemmen met den loetelzang der gemeente?

Zoo zijn de contrasten vele en het is te begrijpen, dat de geschiedenis gewaagt van „beeldstormers“, en dat er belangrijke figuren op kunstgebied optraden, die zich later om des gewetens wil terugtrokken en de mogelijkheid van een synthese botweg ontkenden. Wij wijzen voor onzen tijd nogmaals op den dichter Geerten Gossaert. Naar aanleiding van zijn bundel „Experimenten“, waarmede hij zich een plaats veroverde in de rij van onze beste Nederlandse dichters, schreef Scharren, dat hier een Calvinist sprak, „zooals er onder onze dichters sinds Bilderdijk geen was opgestaan“. Het ging hem waarlijk niet om een vereeniging van Christendom en kunst in het algemeen, maar om zijn Christendom en zijn kunst! Hij heeft de laatste vaarwel gezegd, om het eerste te behouden.

Hier wordt ernst gemaakt met Christus woord: „Indien uw oog u ergert, trek het uit en werp het van u. Het is u beter, maar één oog hebbede, tot het leven in te gaan, dan twee oogen hebbede, in het helsche vuur geworpen te worden.“ Er kan een tijd komen, dat wij het aesthetische bewust en opzettelijk hebben te veronachtzamen, zooals de Reformatoren het gedaan hebben in hun tijd. Ja, gelukkig! Want er dreigde gevaar voor het zedelijk beginsel, daaraan moest de aandacht geheel gewijd! Het fundament zakte weg. Dan is het geen tijd om te peinen over de verfraaiing van het gebouw!

Maar wel moet betreurd worden, dat een oorspronkelijk zuiver beginsel omsloeg in het overidrevene. Is het niet aan Constantijn Huygens ternauwernood gelukt het orgelspel in den eeredienst te behouden?

Veel geeft ongetwijfeld te denken de opmerking van Hegel, dat het godsdienstig gevoel des te sterker bekoord wordt door het zinnelijk schoon, naarmate het geestelijk jager staat. Maar toch, hoe dankbaar wij ook den Reformatoren moeten zijn, dat zij het aesthetische bewust veronachtzamen voor een hooger ideaal: wij staan niet steeds in het teken der reactie. Wij meenen, dat met het Calvinisme niet onafscheidelijk verbonden zijn schavotkleurige kerkbanken en karakterloos orgelspel. Evenzeer moest echter vermeden worden een op-

dringen der kunst, een kwaad, dat op onze eigen hoofden is neergekomen, b.v. in een overkwikkelijke piano-manie! Beter geen kunst, dan haar caricatuur onder de bedenkelijke leuze: „kunst voor allen“.

W. E. ENGELKES.

F. S. Een kort naschrift moge hier nog een plaats vinden ter verduidelijking van ons laatste artikel. De laatste zinsnede van dit artikel luidde: „De kunstenaar, die zich bij zijn werk opzettelijk een zedelijk doel voor oogen stelt, pleegt niet minder dan verraad aan de kunst en zou voor zichzelf moeilijk op den naam kunstenaar aanspraak kunnen maken.“

Hiermee is in 't geheel niet bedoeld, dat de persoonlijke overtuiging van den kunstenaar geen invloed mag hebben op zijn kunstwerk, — dat hij dus z.g. „zuivere kunst“ zou moeten leveren! Dit zou inderdaad een ongehoorde en onmogelijke eisch zijn. Iemand's persoonlijke overtuiging is immers iets centraals, en zij zal zich doen gelden in heel zijn levensopenbaring, in woord en daad, dus ook in zijn kunst.

Ik zou in de aangehaalde zinsnede allen nadruk willen laten vallen op het woord „opzettelijk“. Wie bijv. met zijn roman of gedicht opzettelijk een pleidooi wil voeren voor het Christendom of voor wat dan ook, kan geen echt kunstwerk leveren. Natuurlijk staat het ieder vrij een pleidooi te voeren voor wat hem het naast aan het hart ligt, maar nadrukkelijk dient dan toch er bij vermeld, dat dit propagandistisch element vóór gezien heeft, dat het werk dus geenerlei aanspraak maakt op den naam van „kunstwerk“, maar dat de quasi-artistische vorm alleen aangewend werd als lokmiddel!

Hetzelfde geldt m.i. van literaire kritiek. Deze vraagt in de eerste plaats naar de artistieke waarde van het te beoordeelen werk. Natuurlijk heeft de kritiek ook weer een opvoedkundige zijde, en mag zij van uit zedelijk oogpunt waarschuwen, veroordeelen, — maar in de eerste plaats moet toch iets, dat zich als kunstwerk aandient, naar zijn artistieke waarde beoordeeld worden.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Dr JAMES F. ZWEMER. †

Terwijl ik dit „In memoriam“ schrijf, ligt een schrijven van den overledene, d.d. 26 Maart 1921, voor mij, waarin hij mij mededeelt: „Ook zal ik eerlang u dienen met een afschrift mijner verongelukte missie“. Dr J. F. Zwemer was n.l. door de Reformed Church afgevaardigd naar de Generale Synode te Leeuwarden, doch kon door verhindering niet in haar midden zijn en had daarom een schrijven aan haar gericht, dat evenwel verloren is geraakt. In antwoord nu op een brief mijnerzijds naar aanleiding van Zwemers schrijven, beloofde hij mij in het verlopen voorjaar een afschrift te zullen zenden van hetgeen door hem aan de Synode was geschreven. Had ook de Synode, die te Groningen van 15 tot 30 Aug. 1899 is gehouden niet het voorrecht om Rev. J. F. Zwemer, afgevaardigde van de Reformmed, in haar midden te zien, zijn rede, die hij voornemens was te houden, ware hij niet verhinderd geworden, werd in de vergadering voorgelezen en vond een plaats in haar Acta. Gij moet die rede lezen om te weten wie Zwemer was, „kind der emigratie en ingeborene des huizes van de Reformed Church“. Bizarro breed en uitvoerig is hij, vergeleken met het geheel der rede, in zijn mededeelingen, die de Zending raken en de opleiding. Zwemer was dan ook de man, die zijn grootste verdiensten heeft in wat hij deed voor de „Hoogere opleiding“. En was hij niet de broeder van den nu nog levenden en beroemden Arabischen professor te Cairo, Samuël Zwemer? De Zwemers zijn een familie van predikanten en zendelingen! Op het zendingsveld van de Reformed, het zoo harde en steenachtig land van Arabië, vond zijn jongste broeder, Pieter J. Zwemer den dood. Toen Dr George S. Bishop de Synode van Utrecht in 1905 toesprak, noemde hij den zoeven genoemden broeder van den overledene „a real Dutchman“, een echte Nederlander! James Zwemer zelf, ook naar die Synode afgevaardigd door de Reformed, zond zijn credentiebrief met een begeleidend schrijven, dat hij in persoon niet kon tegenwoordig zijn, maar dat hij binnen eenige dagen de broederlijke groeten van zijn kerk schriftelijk zou overbrengen. Zoo was het dan de derde maal, dat de Synode der Reformed hem afvaardigde naar onze Synodes en ware hij niet voor de zooveelste maal verhinderd geworden, dan zouden wij ditmaal op de Leeuwarder Synode den zeventigjarigen emeritus-hoogleraar hebben kunnen hooren, in onze eigene taal tot ons spreken. In „De Hope“ en „The Leader“, twee periodieken, waarvoor hij veel heeft geijverd en gewerkt, staat aan 't hoofd van het bericht van overlijden het portret van den overledene. Hoewel ook van hem stellig hetzelfde geldt als van zijn broeder: „en echte Nederlander, toch herkent gij in zijn beeldtenis eer den Amerikaan. Zij verraadt in haar trekken groote beslistheid, eenzelfde flinkheid als